МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

ДЬЯЧЕНКО РОКСОЛАНА ВІКТОРІВНА

УДК 72.012.8:725.71(477)"19/20"

ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ РЕСТОРАННИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

17.00.07 – дизайн

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата мистецтвознавства

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерства культури України, м. Київ

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства,
старший науковий співробітник
Школьна Ольга Володимирівна,
Приватний вищий навчальний заклад
Київський університет культури,
професор кафедри мистецтв.

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Пучков Андрій Олександрович,
Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України,
заступник директора з наукових питань;

кандидат мистецтвознавства, доцент
Чернявський Костянтин Володимирович,
Київський національний університет
технологій та дизайну,
завідувач кафедри рисунка та живопису.

Захист відбудеться «28» вересня 2016 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.807.03 у Київському національному університеті культури і мистецтв (01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36, ауд. 209).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв (01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36)

Автореферат розісланий «25» серпня 2016 р.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування дизайну інтер'єрів ресторанних закладів України кінця XIX – початку XXI століть належить до значущих здобутків вітчизняної культури, що базуються на художній практиці у царині окремих видів мистецтв та їх синтезі. Однак, не зважаючи на понад столітню історію, віхи еволюції дизайну закладів нашого громадського харчування, досі лишаються малодослідженими та потребують всебічного аналізу й детального вивчення.

Адже активний розвиток цієї галузі у сьогоденні обумовлює звернення до першовзірців найкращих знайдених художніх ідей та їх втілень, значущих артефактів, що надихають дизайнерів на певні репліки, повернення до традицій, мови культурної спадщини.

У цьому зв'язку надзвичайно вагомими стають витоки ресторанного інтер'єру України кінця XIX – початку XXI століть. Особливо, починаючи від епохи модерну, часу значних зрушень у національній розбудові, трансформаціях суспільства, позначених вибагливістю смаків до декоративних оздоблень у системі нових стилетворчих координат.

Так, після національно-визвольних подій в Україні кінця 1910-х – 1920-х рр. радянський інтер'єр переживав кілька «хвиль» підйому: у 1930-х – 1950-х, 1960-х – середині 1970-х, наприкінці 1970-х – 1980-х рр. Кожному з цих часових відрізків були притаманні свої дизайнерські рішення, котрі, у свою чергу, вплинули на розвій вітчизняного ресторанного інтер'єру доби Незалежності – 1990-х – 2010-х рр.

Проте, комплексно еволюція цієї галузі дизайну в історичному контексті досі осмислена не була, хоча окремим її питанням присвятила свої публікації низка вчених. Зокрема, значну цінність для усвідомлення розвитку ресторанних інтер'єрів мають дослідження українських, російських і зарубіжних фахівців. А саме: В. Абизова, О. Боднара, Ю. Волкова, Ю. Лебедєва, Ю. Івашко, А. Іконнікова, М. Селівачова, Дж. Тейлора, В. Уреньова, Л. Херріота, А. Смітта, М. Дорфа тощо.

Поглиблюючи та розширюючи напрацювання попередників, у даній роботі здійснено спробу обґрунтування соціально-культурного значення еволюції дизайну ресторанних закладів України кінця XIX – початку XXI століть. У тому числі з урахуванням аспектів сьогоднішніх вимог до сфери дозвілля, послуг, розвитку готельного-ресторанного бізнесу в умовах економіки країни і народного господарства в цілому.

Тому теоретичне осмислення накопиченого емпіричного досвіду має суттєве значення для сучасної науки, розробки її методологічних засад і напрямів, пов'язаних із соціально-дозвіллєвою сферою, гостинністю; морфологією та характерними ознаками середовища, створеного людиною; стилетворчістю, готельно-ресторанним бізнесом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі мистецтвознавства Київського національного університету культури і мистецтв та є складовою цільової

комплексної програми наукових досліджень КНУКіМ «Трансформаційні процеси в культурі та мистецтвах України» (державний реєстраційний № 0107U009539).

Мета роботи полягає у виявленні основних засад формування дизайну інтер'єрів ресторанних закладів України XX – початку XXI століття.

Для досягнення мети були поставлені відповідні *завдання дослідження:*

- проаналізувати історико-культурні передумови розвитку ресторанної справи в Україні, які визначили сучасні напрями та специфіку формування інтер'єрів ресторанних закладів як осередків задоволення соціокультурних потреб громадян;

- з'ясувати художньо-образні особливості формування ресторанних закладів України початку першої третини XX століття з урахуванням об'ємно-просторових і мистецько-декоративних рішень епохи;

- виявити і систематизувати радянські структурно-семантичні домінанти у дизайні ресторанних закладів доби сталінського ампіру, періодів «відлиги» та «застою»;

- обґрунтувати основні тенденції у формуванні в Україні ресторанних закладів нового типу як середовища задоволення утилітарних й естетичних потреб;

- розглянути практичні питання вирішення інтер'єрів ресторанних закладів в аспекті архітектурно-художньої та естетичної цінності їх наочно-просторового середовища.

Об'єкт дослідження – інтер'єри ресторанних закладів України XX – початку XXI століття.

Предмет дослідження – дизайн інтер'єрів ресторанних закладів XX – початку XXI століття.

Методи дослідження. В основу дослідження формування дизайну інтер'єрів ресторанів України XX – початку XXI століття покладено загальнонаукову міждисциплінарну методологію, яка спирається на фундаментальні положення мистецтвознавства, культурології, дизайну, архітектури тощо.

У дисертаційній роботі використано загальнонаукові (аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, періодизації, тощо) і спеціальні підходи та методи.

Так, важливим для дослідження обраної теми є *принципи історизму і наукової достовірності, дизайнерський та мистецтвознавчий підходи.* Вони надають змогу виявити характерні особливості еволюції в оформленні інтер'єрів як художньо-образного відображення соціокультурних явищ, розглянути їх як своєрідну інтерпретацію та практичне втілення нових форм суспільного побутування в Україні XX – початку XXI ст. Мистецтвознавчий підхід застосовувався у тісному поєднанні з *комплексно-еволюційним,* який дав змогу проаналізувати передумови, чинники, особливості, що впливали на процес еволюції інтер'єрів ресторанних закладів. Також *компаративний (порівняльно-історичний)* метод надав змогу дослідити інтер'єри ресторанів у процесі об'єктивних історичних трансформацій та у зв'язку із соціокультурним, політичним і економічним контекстом, уможливив формування багатосторонніх уявлень про особливості їх просторового й образно-семантичного вирішення.

В аналізі візуальних комунікацій і архетипічних значень інтер'єрного середовища ресторанних закладів використовувався *семіотичний метод*, який уможливив розгляд мистецтва дизайну як частини єдиного соціокультурного організму. *Емпіричний* метод, що спирається на проектувальні, архітектурно-дизайнерські (практичні) підходи, застосовувався для аналізу інтер'єрів конкретних ресторанних закладів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

Уперше:

- здійснено комплексний аналіз розвитку архітектурних, художньо-образних, декоративно-естетичних особливостей і композиційних рішень дизайну інтер'єрів ресторанних закладів України XX – початку XXI століть як цілісного соціокультурного феномену;

- визначено специфічні особливості об'ємно-просторової структури, елементів дизайну оформлення середовища ресторанного інтер'єру України XX – початку XXI століть з погляду візуальної комунікації, що дає змогу стверджувати про формування закладів нового типу;

- виявлено властивості архітектурно-просторових і художньо-стилістичних рішень дизайну ресторанних інтер'єрів України у різні історичні епохи впродовж XX – початку XXI століть та доведена їх залежність від соціокультурних, політичних, економічних умов, психологічно-естетичних вимог та утилітарно-побутової прагматики;

- систематизовано емпіричний матеріал з архітектурного проектування та дизайну в галузі ресторанного інтер'єру України, зокрема, за рахунок введення візуального ряду, що послідовно презентує найбільш характерні для кожного історичного періоду ресторанні інтер'єри та, водночас, дає відносно цілісне уявлення про їх трансформацію;

- обґрунтовано положення про те, що ресторанний інтер'єр України кінця XX – початку XXI століття як складна комплексна система інтегрує в єдине ціле численні естетичні й конструктивно-технічні складові, що включають розширені функції дозвілля і розваг та забезпечення потреб різних прошарків населення.

Уточнено:

- еволюційні періоди вітчизняних ресторанних закладів громадського харчування за хронологією XIX – початку XXI століття;

- поняття про ресторанний інтер'єр як феномен національної української архітектури;

- найбільш характерні стилістичні й образно-художні риси інтер'єрів сучасних ресторанних закладів в Україні.

Поглиблено:

- типологічне структурування ресторанних інтер'єрів за допомогою їх спеціальних ознак і структурних елементів;

- характеристику художньо-конструктивних рішень, що стали класичними ресторанними інтер'єрами України останнього століття, але враховують специфіку сучасних архітектури і дизайну в інших сферах розбудови;

Набуло подальшого розвитку:

- розгляд історико-культурного стану ресторанної справи в Україні, які визначили сучасні напрями та специфіку формування інтер'єрів вітчизняних закладів громадського харчування як осередків задоволення соціокультурних потреб громадян;

- з'ясування особливостей декоративної стилізації інтер'єрів ресторанів України другої половини XX століття.

Практичне значення одержаних результатів визначається його актуальністю, новизною та висновками. Положення дисертації поглиблюють осмислення еволюції ресторанних інтер'єрів в Україні з метою теоретичного узагальнення і практичного застосування вивченого досвіду у подальшому.

Основні положення і висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідній роботі; в навчальному процесі – у підготовці лекцій, підручників, посібників для дизайнерів, мистецтвознавців, культурологів; теоретична база може служити основою для викладання історії сучасної української архітектури та проектування ресторанних закладів.

Результати дослідження можуть використовуватися як інформативний і методично-репрезентативний матеріал у практичній діяльності архітекторів, дизайнерів, готельєрів, рестораторів, позаяк дають можливість обирати найдоцільнішу, естетично і функціонально коректну модифікацію інтер'єрного простору, що сприятиме ухваленню обґрунтованих рішень і підвищенню ефективності творчого процесу в проектуванні та створенні інтер'єру.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри мистецтвознавства Київського національного університету культури і мистецтв, оприлюднені у матеріалах наукових конференцій: науково-практичної конференції «Українська культура в контексті сучасних наукових досліджень та практичних реалій», Київ, 21–22 грудня 2006 р. (опубліковано тези); міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора В. Кірсанова «Фундаментальні і прикладні дослідження культурології», Київ, 21–22 травня 2009 р. (опубліковано тези); науково-теоретичної конференції «Динаміка культуротворчих процесів в Україні», Київ, 19 червня 2009 р.; науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу «Культура сервісу, якість та інноваційні технології в готельно-ресторанному бізнесі», Київ, 16 квітня 2009 р.; науково-практичної конференції «Сучасні досягнення розвитку культури сервісу та якості обслуговування у готельно-ресторанному бізнесі», 20 квітня, Київ, 2010 р.; всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Українська культура XXI століття: стан, проблеми, тенденції», Київ, 22 грудня 2010 р. (опубліковано тези).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації висвітлено в 11 публікаціях, 4 з яких надруковано у фахових виданнях України за напрямом «мистецтвознавство» та 2 – у фахових виданнях України, включених до міжнародних науково-метричних баз. Також 1 публікація представлена в іноземному науковому періодичному виданні та 4 – в інших виданнях і збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою дослідження та логікою викладення одержаних результатів. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів (поділених на підрозділи), висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, з них основного тексту – 199 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми, вказано на її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, завдання, предмет і об'єкт, методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, наведено відомості про апробацію результатів дисертації і публікації.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади дослідження» – визначено апарат дослідження та здійснено огляд теоретичних і практичних особливостей розвитку інтер'єрів ресторанних закладів України протягом XX – початку XXI століття, розглянуто принципи, підходи і методи дослідження, застосовані у дисертаційному дослідженні.

У підрозділі 1.1. – «Історіографія проблеми та аналіз джерельної бази дослідження»– йдеться про аналіз історіографії з теми дисертації, що свідчить про низьку зацікавленість інтер'єрами ресторанних закладів України порівняно із дослідженнями західноєвропейських країн. При цьому наголошується, що вітчизняні інтер'єри закладів громадського харчування XX – початку XXI ст. взагалі не були повноцінно вивченими, а джерельна база істотно постраждала внаслідок руйнувань протягом періодів 1914–1919 рр. та 1939–1945 рр. Засвідчено, що серед окремих розвідок, присвячених окресленим питанням, найменше уваги приділено дизайнерській практиці в означеній царині.

Проте варто відзначити таких науковців, що присвятили значну увагу окресленому питанню: насамперед, В. Архіпова, О. Бейлах, Л. Гнатюк, М. Григор'єву, П. Дзюбенка, О. Дякова, Ю. Івашко, О. Козакову, А. Марковського, В. Ніколаєнка, С. Оборську, О. Олійник, Е. Полушину-Брояко, А. Пучкова, В. Чернявського, на праці яких ми будемо спиратись у даній роботі.

Зокрема, варто відзначити монографію Ю. Івашко «Модерн в архітектурі Києва». У згаданому виданні автор аналізує витоки модерну як стильового явища в архітектурі, інтер'єрі та мистецтві Європи й України. Дослідниця зосередилася на відмінностях, особливостях розвитку та різновидах модерну в різних країнах. Особливу увагу в цій монографії приділено київському модерну, як найменш дослідженому в Україні. Авторка розглянула плани будинків Києва, зведених у стилі модерн, синтез мистецтв на фасадах і в інтер'єрах цих споруд. Також в окресленій монографії Ю. Івашко значну увагу приділила прибутковим будинкам України кінця XIX – початку XX ст.

У дисертаційній роботі архітектурознавця О. Козакової «Формування та розвиток традицій в архітектурі гостьових будівель Західної України XVII–XIX ст.» (на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури: спец. 18.00.01)

проаналізовано процеси формування та розвиток традицій історичних гостьових будівель Західної України у взаємозв'язку із аналогічними помешканнями на території сусідніх держав. Авторка виявила морфологію архітектури споруд із гостьовою функцією, поширеність певних прийомів об'ємно-просторової композиції будівель в окремих етнографічних регіонах на основі методології, що базується на системно-структурному аналізі. Також згадана дослідниця визначила найоригінальніші за архітектурною стилістикою будівлі корчем і заїздів, проте, поза її увагою лишилися трактири, харчевні, кавові будинки (т. зв. «кофехаузи») та перші ресторани. Хоча ці споруди входять до хронологічних меж досліджуваного явища та були поширеними на території Західної і Центральної України.

Серед інших дисертацій у контексті вивчення нашої проблематики варта уваги праця «Проектні методи використання етнічних традицій в дизайні сучасних інтер'єрів (на прикладі підприємств громадського харчування)» М. Григор'євої (на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства: 17.00.07). Авторка окреслила головні етапи звернення до етнічної тематики на теренах України у діяльності архітекторів та дизайнерів з початку XX століття й до сьогодні, чим для нас і цінна її робота. Крім іншого, дослідниця встановила і систематизувала основні підходи та методи роботи з прототиповими зразками при розробці дизайну інтер'єрів сучасних ресторанів і кафе, розташованих в Україні. Досліджуючи методи трансформації рішень українського традиційного середовищного простору в дизайні сучасних підприємств громадського харчування, М. Григор'єва зазначила, що створення художнього образу інтер'єрів ресторанів реалізується у межах двох підходів: інтерпретації елементів архітектури і середовищного наповнення сільської «хати», а також теми українського бароко.

Незважаючи на певне зростання інтересу до проблеми організації ресторанного сервісу, в українській мистецтвознавчій науці на сьогодні бракує праць, присвячених дизайну інтер'єрів ресторанних закладів України XX – початку XXI ст. як осередків громадського харчування та середовища в історичному зрізі їх становлення та розвитку.

У підрозділі 1.2. – «Термінологія основних понять дослідження» – зазначено, що для вирішення завдання дослідження художньо-мистецьких особливостей оформлення інтер'єрів ресторанних закладів в Україні XX століття приділено увагу основним поняттям, що застосовуються в роботі. Насамперед, у царині вивчення громадського середовища так званого «моноструктурного типу», в якому домінує функціональне «поєднання» *харчування, відпочинку і розваг.*

До цих «середовищ» ми умовно віднесли індивідуальні ресторанні заклади та ресторанні заклади при готельних комплексах. До індивідуальних ресторанних закладів ми зараховуємо: кафе, бари, ресторани, бари-більярдні, спеціалізовані, у тому числі дитячі кафе, кафетерії, а також клуби і розважальні комплекси. Саме інтер'єри індивідуальних ресторанних закладів, а також ресторанів при готелях, що суміщають у собі багатоманітні та малодосліджені у

своїй комплексній якості параметри, особливо поєднані функцією харчування і відпочинку.

Крім того, у своїй роботі ми послуговуватимемося таким поняттями, як ресторан, ресторанний сервіс, ресторанна індустрія, індустрія гостинності тощо. Як відомо, всі вони є частиною загальної культури, пов'язаної з одним із фундаментальних понять людської цивілізації – гостинністю (від англ. *Guest* – гість, клієнт).

Саме ресторанний сервіс є однією із найбільш вагомих складових індустрії гостинності. Однак ми використовуватимемо ці поняття, зокрема сервісу, тільки для загальної характеристики цієї сфери послуг, а також конкретно тільки у тій частині, яка стосуватиметься декорування, організації проведення вільного часу і відпочинку, оминаючи проблеми сервірування, подавання страв, інвентарю, культури обслуговування тощо.

Найбільш часто вживаним і вагомим поняттям у нашому дослідженні є поняття «інтер'єр». У сучасній науці та практиці цей термін має багато визначень, запропонованих представниками різних галузей знань. Однак зупинимося на найбільш прийнятних у мистецькому середовищі. Відтак, інтер'єр (від фр. *Intérieur* – внутрішня частина, середина; від лат. *Interior* – ближчий до середини) – це архітектурно й художньо оздоблена (оформлена) внутрішня частина приміщення.

Інтер'єр є важливою складовою комфортного життя й сервісу, а також вважається різновидом художньо-проектної діяльності, основне завдання якої полягає у поєднанні естетичних та практично-прагматичних якостей. Для цього предмети, які мають практичне значення (ужиткове) декорують (прикрашають) з метою досягнення естетичної насолоди. Так декоративність стає виразним засобом поєднання змісту (суті) предмета та художньої образності. «Декор» (від лат. *Decóro* – пристойність, поєднання, сумісність). Ця лексема в роботі вживана у сенсі сукупності елементів, які сприяють естетичному оформленню, прикрашанню. У тому числі – внутрішнього середовища – інтер'єру, часто пов'язаного із завершальним етапом дизайнерської роботи.

У підрозділі 1.3. – «Історико-культурні передумови виникнення інтер'єрів ресторанних закладів в Україні» – висвітлено період кінця XIX – початку XXI століття з точки зору розвитку ресторанного інтер'єру в Україні (зокрема, в УРСР). Для кращого розуміння культурно-мистецьких особливостей формування інтер'єрів ресторанних закладів України наводиться короткий історичний екскурс, пов'язаний з історією появи закладів громадського харчування ресторанного типу на наших землях. Так, на теренах етнічної України перша задокументована кав'ярня з'явилася 1672 р., а саме у місті Кам'янці-Подільському. Досліджуючи зародження ресторанного господарства в Україні, можна з упевненістю сказати, що кав'ярні, таверни, шинки поширились на наших територіях саме із західної частини країни.

Наголошено на поширенні в інтер'єрах закладів громадського харчування основних загальносвітових архітектурно-художніх і стильових тенденцій (модерн, конструктивізм, ар деко, історизм, хай-тек, мінімалізм), зумовлених

об'єктивними соціально-економічними етапами розвитку людства (завершення формування класового суспільства, переходу до індустріального суспільства на межі XIX–XX ст. та постіндустріального – інформаційного на зламі XX–XXI ст.)

При цьому еволюція ресторанів вирізнялася низкою специфічних особливостей, на які вплинули, насамперед, ідеологічно-політичні чинники (місце проведення часу вільної людини, орієнтація на заможні прошарки населення, зв'язок із традиціями буржуазної культури, де представники одних класів прислуговували іншим), що визначило своєрідну неоднозначність у поєднанні функціонально-конструктивних і мистецько-естетичних рішень в архітектурній стилістиці та дизайні інтер'єрів громадських закладів. Особливо у радянську епоху, коли місце відпочинку і затишку, розраховане на усамітнення окремих осіб намагалися перетворити на соціальні «конвеєри» харчопрому кшталту «фабрик-кухонь», соціалістичних їдалень, де пролетарі нікому не прислуговували. Тому ресторанний інтер'єр став своєрідним індикатором співвіднесення одночасно «середовища дії» і «середовища сприйняття». Саме це визначило специфіку утилітарного (побутового) і соціокультурного наповнення архітектурного середовища для колективного харчування і відпочинку в громадському місці.

У підрозділі 1.4 – «Типи ресторанних закладів і специфіка їх інтер'єрів» – зазначено, що у ресторанному інтер'єрі України протягом XX – початку XXI ст. сформувалося кілька основних різновидів функціональних типів закладів (ресторан, бар, кафе, кафетерій, їдальня, закусочна, буфет, фабрика-заготівельня, фабрика-кухня, домова кухня, ресторан за спеціальними замовленнями, «святкова зала» тощо) з притаманними для них особливостями створення, зонування й облаштування відповідно до приналежності певному класу установи (ресторан категорії «люкс», ресторан класу «вищий», ресторан класу «перший»). Тільки у закладах класу «люкс» в Україні протягом радянського часу та за інерцією ще кілька десятиліть особливі вимоги висувалися до дизайну інтер'єрів закладу (найчастіше ресторани при готелях класу «люкс»).

Саме досить широкий спектр діяльності та відповідних послуг поряд із можливістю використання під ресторанний заклад різних приміщень, а також їх широка функціональна організація і відповідне обладнання визначили формування різних типів ресторанних закладів як осередків громадського харчування. Це, у свою чергу, вплинуло на художньо-стилістичні й об'ємно-просторові особливості організації інтер'єру кожного з них, враховуючи своєрідне поєднання прагматичної функціональності та предметно-просторового середовища.

Характерним для кожного ресторанного закладу є наявність власної будівлі, або споруди з ділянкою. Їх розміри, безумовно, залежать від масштабу закладу і можуть варіюватися від пари приміщень у невеликому підвальному приміщенні до окремої дво-триповерхової будівлі з експлуатованим підвалом і прилеглими кількома гектарами території. В цілому ж інтер'єр тих або інших ресторанних закладів також не несе чітких ознак приналежності до одного типу, хоча, безумовно, існує безліч обов'язкових прийомів і методів у його

вирішенні. Перш за все – планувальної структури й об'ємно-просторової композиції, без яких неможливе існування функціональних взаємозв'язків.

Варто відзначити, що дедалі зростаюча з кінця XX ст. переорієнтація закладів громадського харчування, зокрема, в Україні, у своєрідні осередки культури з притаманними їм функціями центрів дозвілля і розваг – не тільки вимога сучасності, а і традиційний підхід до розширення спектру задоволення різноманітних потреб відвідувачів. Водночас, слід підкреслити, що переорієнтація сучасних українських закладів громадського харчування на своєрідні центри дозвілля і розваг не виникла на пустому місці, а має глибоке історичне підґрунтя. Так, київські ресторації кінця XIX – початку XX ст. були як діловими, так і культурними центрами, а часто і своєрідними клубами по інтересах. Це відобразилося в їх об'ємному розпланування, що характеризується, крім технологічно вивіреної системи обслуговуючих приміщень, взаємопов'язаним набором різних за розміром зал, кабінетів і буфетних, спрямованих на задоволення потреб відвідувачів.

У висновках до розділу наголошено, що вітчизняні інтер'єри закладів громадського харчування XX– початку XXI ст. жодним із науковців не були вивченими у повній мірі, не зважаючи на певне зростання інтересу до проблеми організації сучасного ресторанного сервісу.

У другому розділі – «Художньо-образні особливості формування дизайну ресторанних закладів України першої третини XX століття» – досліджується розвиток ресторанного інтер'єру доби модерну, авангарду і неокласики.

У підрозділі 2.1. – «Особливості просторових і художньо-образних рішень ресторанних інтер'єрів епохи модерн» – відзначено найяскравіший період розвитку ресторанного інтер'єру в Україні, який був пов'язаний з епохою модерну (кінець XIX – початок XX століття). Західноєвропейські віяння цієї доби відчутно вплинули на формування архітектурно-художнього середовища інтер'єрів закладів громадського харчування на землях України і стали підвалинами їх подальших трансформацій у першій третині XX століття.

Мистецтвознавчий аналіз підприємств ресторанного господарства України свідчить про перевагу в інтер'єрах початку XX ст. класичних традицій. В інтер'єрах доби модерну великі ресторанні зали нагадували або оранжерею, або привокзальний перон, або головну залу романсько-готичного собору, або партер театру. Цій епосі властиве надмірне використання рослинних мотивів в інтер'єрах приміщень: сходи з біонічними конструкціями, вікна з малюнками та вітражами, оригінальні різьблені двері й прорізи у них. Вікна прикрашалися гардинами з використанням ламбрекенів, ансамблі яких окантовувалися однотонними стрічками. У вітчизняних інтер'єрах ресторанів модерну привілеї віддавали наступним ніжно-пастельним кольорам: сірувато-сріблястому, димчастому, зеленкувато-попелясто-болотному, блакитному й ніжно-рожевому.

Наприкінці XIX – початку XX ст. у меблях такі елементи, як ніжки, спинки та поручні диванів, стільців, столів, буфетів набули S-подібних форм, із застосуванням флоральних, орнітоморфних, ентомологічних мотивів. Вони

виготовлялися з гнутої темної деревини, мали витончені контури. Буфети отримували найвибагливіші форми, їх оздоблювали бронзовими накладками у вигляді орнаментів, антропоморфних або зооморфних скульптурних елементів. Стелі ресторанних закладів фарбували у білий колір, й декорували їх складним ліпним орнаментом. Конструкції стель могли бути підвісними, дворівневими, а також із вмонтованим світлом. Освітлення приміщень здійснювалося за допомогою як точкових світильників, так і кришталевих або бронзових люстр. Підлога у ресторанних підприємствах епохи модерну оздоблювалася паркетом із дерева різних кольорів. Також застосовувався кахель під натуральне каміння, метлаські плитки із килимовими візерунками.

Великі урочисті зали ресторанів не тільки відображали функціональну необхідність проведення масштабних бенкетів і балів, а також вказували на респектабельність й обраність публіки, нагадуючи своїми об'ємно-просторовими будівлями й інтер'єрними рішеннями про палацову розкіш і велич. Характерними прикладами є ресторан при готелі «Жорж», м. Львів, ресторан при готелі «Континенталь», м. Київ, ресторан при театрі «Аполло», м. Київ тощо.

У підрозділі 2.2. – «Стильові трансформації ресторанних закладів України доби авангарду» – досліджено вітчизняні ресторанні інтер'єри доби конструктивізму, які у 1910-ті – на початок 1930-х років пережили видозміни під впливом розмаїття стилів першої третини XX ст. й творчо адаптували засади функціоналізму. На зміну декоративному модерну в інтер'єрі закладів громадського харчування прийшов утилітарно обумовлений конструктивізм, що спирався на засади функціональної виразності. Заклади 1920–1930-х рр. не мали декоративної виразності, а були призначені суто для отримання харчування без зайвих розваг. Пошук нових засобів художнього вираження в окреслені роки сприяв бурхливому розвитку авангардизму, що розкрився у вітчизняному інтер'єрі закладів громадського харчування через, насамперед, конструктивізм. Інтер'єри установ ресторанного типу цього часу, стіни і стелі яких фарбували у світло-пастельні кольори (підлоги частіше лишали кольору натуральної деревини), часто заповнювали яскравим живописом в стилі Ле Корбюзьє, який домінував в оформленні приміщень. Стеля допускалася однорівнева пласка або ж складної конструкції. Обов'язково витримувалися прямокутні форми без криволінійних вирізів. Гардини використовувалися з тканин із великими бганками, або ж звисаючими прямокутними смугами. Також у конструктивістських інтер'єрах вживали горизонтальні жалюзі та римські штори. Меблі яскравих кольорів без надмірного декорування розставлялися, дотримуючись функціональної складової. Конструктивізм змінив естетичні вподобання попередньої доби, кардинально змістивши акценти у новітніх інтер'єрах.

У висновках до розділу зазначено, що у ресторанному інтер'єрі наприкінці XIX – початку XX ст. яскраво проявилися дві основні художньо-стильові системи – модерн і еклектизм, які, з одного боку, принципово відрізнялися, а з іншого співіснували, іноді накладаючись один на одного,

почасти утворюючи вкрай суперечливі стилістичні поєднання й полісемантичні образні вирази. Пошук нових засобів художньої виразності в окреслені роки сприяв бурхливому розвитку авангардизму, що розкрився у вітчизняному інтер'єрі закладів громадського харчування через, насамперед, конструктивізм, що проклав своєрідний місток від ідей першої третини XX ст. до останньої.

У третьому розділі – «Радянські домінанти художнього вирішення інтер'єрів ресторанних закладів України» – визначено специфіку перетворення ресторанів України на їдальні в добу «сталінського ампіру», періодів «відлиги», «застою», й інший шлях – появу закладів громадського харчування «закритого типу» при готелях класу «люкс», де особливою вимогою було створення ексклюзивного інтер'єру.

У підрозділі 3.1. – «Специфіка формування інтер'єрів ресторанних закладів України доби "сталінського ампіру"» – розглянуто період з 1930-х по межу 1950-х/1960-х років. З початку цієї доби заклади громадського харчування України поступово почали перетворюватися з розкішних ресторанів на соціалістичні їдальні. Відповідно до вимог постанов радянського керівництва 1932 р. прибиралися естетичні надмірності у проектуванні та зведенні закладів, що стосувалося наповнення середовища й оздоблення інтер'єрів. Наприклад, ресторани при готелі «Дніпро», м. Київ; «Інтернаціонал», м. Харків; ресторани «Січ», м. Запоріжжя; «Лісова пісня», смт. Буштина Закарпатської обл.; «Вечорниці», м. Суми.

Ресторанні заклади у цей період опинилися на узбіччі функціонально-планувальних і художньо-естетичних завдань вирішення інтер'єрів створюваних громадських закладів. Соціально більш важливими і необхідними вважалися будинки культури, клуби, кінотеатри, театри, готелі або вокзали. Відповідно, й нові кафе, ресторани, бенкетні зали (ресторанні зали при готелях «Либідь», «Славутич», «Україна», «Пекін», «Київ», «Хрещатик», «Салют», кафе «Кондитерська» – зараз ресторан «Лейпциг») створювалися при установах, основними функціями яких було обслуговування клієнтів з урахуванням низки різних утилітарних потреб. Їх інтер'єрний простір, як правило, відповідав загальним архітектурно-просторовим і стилістичним інтер'єрним тенденціям, як того вимагала окреслена сувора епоха. Основними типологічними рисами інтер'єрів того періоду були наступні: симетрична побудова внутрішніх просторів, репрезентативність анфіладного розташування зал, а також почасти надмірне захоплення колонадами, кесонованими стелями, полірованим мармуром тощо. Особливо характерним виявилося застосування просторових живописних плафонів із сюжетами на соціалістичну тематику.

У підрозділі 3.2. – «Співвідношення декоративного і монументального в інтер'єрах підприємств громадського харчування періодів "відлиги" і "застою"» – проаналізовано розшарування ресторацій України протягом 1960-х – 1980-х рр. на кафе-їдальні, бари-ресторани, ресторани-кафе тощо, що для архітектурно-художньої сфери позначилося відмовою від традиціоналізму і ретроспективних форм зі зміцненням раціоналістичного світосприйняття.

Аналізуючи післявоєнне мистецтво інтер'єру в Радянській Україні, дослідники виділяють два достатньо чітко виражених етапи: перший, приблизно до середини 1950-х рр., коли продовжували розвиватися стильові тенденції, що утвердилися у другій половині 1930-х рр.; другий, що почався наприкінці 1950-х рр. років й захопив всі 1960-ті рр., початок 1970-х рр. і пізніше, коли розпочалася нова смуга розвитку радянської архітектури та декоративного мистецтва.

Варто констатувати, що ресторанні інтер'єри розвивалися у межах загальних архітектурних тенденцій. І, на противагу сталінській епосі, у період 1960-х – 1990-х провідні тенденції в архітектурно-дизайнерській практиці набули зовсім іншого значення. Серед них важливо відзначити асиметричність розпланування, принцип функціонального зонування, заснований на взаємоперетіканні просторів, суцільне скління зовнішніх стін, приховані джерела освітлення, грубу фактуру обробки стін, турботу про чистоту архітектурних площин, пожвавлених іноді вставками з кераміки, дерева, карбованого або кованого металу, насичення декоративних тканин і килимів лаконічними кольоровими малюнками, вітражі з кольорового скла, мозаїки, розписи, зазвичай, дробні в умовно-декоративній площинній манері.

Вітчизняні ресторанні інтер'єри періодів «застою» і «відлиги» вирізнялися перш за все практичним утилітарним підходом у створенні інтер'єрів та рефлексією ідей функціоналізму-конструктивізму, що суттєво шкодило архітектурній образності окресленої доби, співвідношенню застосування декоративного і монументального мистецтва. Раціоналізація, що певним чином стандартизувала підходи до створення нових вітчизняних ресторанних закладів, обумовлювала приділення меншої уваги вільному простору інтер'єру.

У підрозділі 3.3. – «Національно-художні стилізації в інтер'єрах ресторанів другої половини XX століття» – зазначено, що для інтер'єрів ресторанних закладів цього періоду характерним є зростаючий інтерес до використання національних традицій, а у зв'язку із цим – і прагнення до актуалізації тієї або іншої традиції декоративності у формуванні художнього образу. Цей інтерес відкрив нову сторінку стилістичних пошуків. Як результат – ознакою часу, поряд із турботою про функціональну зручність, стало своєрідне «багатостилля», що в якійсь мірі підготувало різнохарактерність інтер'єрних варіацій сучасних ресторанних закладів.

Окреслено, що протягом 1960-х – 1970-х років в Україні, відповідно до нових тенденцій, було створено чимало інтер'єрів ресторанів і кафе, виконаних з елементами етностилістики. У них переважав старовинний національний декор окремих етнокультурних регіонів, стіни оформлювали панно з сюжетами на українську тематику. Оздоблення стін і підлоги вирішувалися за допомогою натуральної деревини різних порід і кольору. Освітлення подавалося з кованих декоративних люстр, або ж прикріплених бра, виготовлених з кованого металу чи з дерева. Меблі у цей час в основному використовували теж дерев'яні: набули поширення великі прямокутні столи з лавами або стільці із масивними спинками. Ці зрушення поклали початок появі нових підходів до вирішення

інтер'єрів закладів громадського харчування України кінця XX – початку XXI ст.

Окреслено початок процесу подолання утилітарності, зростання складності проектування й оформлення інтер'єрів вітчизняних ресторацій. Розкрито приділення більшої уваги естетичній виразності архітектурно-художніх рішень, заснованих вже не на символах радянського соціуму й історичних алегоріях, а на більш тонких і складних асоціаціях, пов'язаних із тенденціями світового дизайну й мистецтва. У ресторанних інтер'єрах 1980-х рр. наголошено на прагненні до органічної єдності форм і конструкцій, лаконічності засобів виразності, пошуку нової якості створення й наповнення інтер'єру. Національно-художні стилізації цього часу були пов'язані в інтер'єрах закладів громадського харчування із зверненням до автентичного мистецтва лемків, бойків, гуцулів, а також традиціями українського козацького бароко.

У висновках до розділу зазначено, що домінантами дизайну ресторанних закладів України середини 1930-х – 1980-х рр. були портрети вождів революції та пролетаріату Леніна і Сталіна на стінах, символи робітників і селян (серп та молот, радянські зірки, колосся), іміджеві елементи у вигляді ошатних люстр з цими ж атрибутами на стелях, планування меблів «в ряд під стіною», відповідно до прямокутних або квадратних в плані приміщень, майже позбавлених окремих зон для усамітнення. Загалом сталінська епоха відзначена потягом до утвердження нових соціалістичних цінностей у всіх соціально-культурних сферах за допомогою жорсткої тоталітарної підлеглості.

У четвертому розділі – «Ресторанні заклади як новий тип дизайнерського середовища кінця XX – початку XXI століття» – визначаються структурно-семантичні аспекти рішень інтер'єрів ресторанних закладів, розглядаються особливості інтер'єрів ресторанних закладів як простору візуальної комунікації, окреслюється специфіка архітектурно-художньої організація і декоративне оздоблення ресторанів

У підрозділі 4.1. – «Ресторанні заклади: структурно-семантичні аспекти рішень інтер'єрів» – розглянуто рішення інтер'єрів, які з'явилися у нашій країні протягом останніх двадцяти років. Наголошено, що дизайн ресторанів, кафе, барів і клубів є настільки багатоманітним у структурно-семантичному розрізі, що являє собою складну багаторівневу систему поєднання різних смислів і кодів. Зазначено, що на сьогодні ресторанні інтер'єри в Україні можна вважати окремим явищем у галузі архітектури та дизайну. Адже у них вдало поєднуються традиційні і новітні стилістичні та конструктивно-технологічні тенденції, пов'язані як з історичною спадкоємністю, так і такі, що демонструють відкритість до новацій. Сучасний вітчизняний ресторанний інтер'єр сьогодні може розглядатися в сенсі «упаковки», за допомогою якої свідомо вибудований простір візуальних комунікацій перетворює заклад на своєрідний продукт масової культури й індустрії дизайну, а також визначає його обличчя на ринку послуг. Саме це дає підстави систематизувати весь сучасний спектр ресторанних інтер'єрів за двома основними параметрами – зміст діяльності (харчування і дозвілля) та художньо-стильовий контекст. Слід

відзначити, що нині у структурно-семантичних аспектах рішень інтер'єру, важливими чинниками є: проектування за певною, оригінально «продуманою» і грамотно «побудованою» темою, яка залишає свій відбиток у свідомості кожного відвідувача; включення іміджевих предметів, довкола яких закомпоновується організація простору з поєднання різних смислових акцентів; введення спонтанних, відволікаючих елементів, що позбавляють інтер'єр серйозності, надаючи йому ігрової забарвленості; пошук художньо-семантичних рішень дизайну інтер'єру ресторану, де відвідувач платить за нові враження та переживання.

У підрозділі 4.2. – «Інтер'єри ресторанних закладів як простір візуальної комунікації» – розглянуто систему візуальних комунікацій, характерну для сучасних ресторанних інтер'єрів України. Ці підприємства, заповнені певними структурно-семантичними ознаками, із м'якою або агресивною наполегливістю пропонують відвідувачам максимально задовольнити потреби у харчуванні й дозвіллі, що вигідно для власників закладів. Наголошено, що чим компетентніше у професійному відношенні побудована інтер'єрна система візуальних кодів і значень, тим більшим є комерційний успіх. Тому ресторанний інтер'єр стає своєрідним іміджевим простором для «товарів і послуг» та самостійним предметом естетичного споживання й джерелом естетичної насолоди та накопичення емоцій. Така функціональна подвійність робить феномен ресторанного інтер'єру по-справжньому винятковим архітектурно-дизайнерським явищем. Слід зазначити, що адекватне прочитання закладених в інтер'єрний простір візуальних кодів стає дедалі складнішим через те, що у сучасному суспільстві практично не існує «соціального договору», який уніфікує і закріплює значення форм наочного світу, як це було в епоху модерну або сталінський період.

У підрозділі 4.3. – «Архітектурно-художня організація і декоративне оздоблення ресторанів» – визначено зручність й естетичність архітектурно-художньої організації простору інтер'єру закладу громадського харчування України останніх кількох десятиліть. Структуровано різноманіття функцій, характерних для сучасних ресторанних закладів України, що зводяться в основному до взаємозв'язку функції харчування з усілякими елементами дозвілля. У кожному конкретному прикладі здійснюється спроба пошуку адекватного архітектурно-художнього вирішення інтер'єру з урахуванням комплексної організації простору і функціонального зонування. Окреслено залежність від задуму декоративного оздоблення ресторану та підходів до його вирішення, з опорою на низку взаємопов'язаних чинників. Обумовлюється зв'язок рівня професіоналізму дизайнера і втілення інтер'єру, що базується на суто кон'юнктурно-прагматичних підвалинах. Останні виступають досить значущим чинником, на рівних із фінансовими вкладеннями у створення конкретного підприємства, культурою замовника, сприйняття ним креативних ідей у вирішенні художнього простору.

У висновках до розділу зазначено, що зручність й естетичність вираження архітектурно-художньої організації простору інтер'єру сучасного ресторанного закладу як нового типу дизайнерського середовища кінця XX – початку XXI ст. залежить від задуму щодо декоративного оздоблення та підходів до його вирішення, що грунтується на низці взаємопов'язаних чинників, – починаючи від рівня професіоналізму автора і закінчуючи суто прагматичним, але часто не менш значущим чинником фінансових вкладень у створення конкретного підприємства.

ВИСНОВКИ

У висновках узагальнено результати теоретичних досліджень, які свідчать про комплексний характер аналізу розвитку архітектурно-художніх, функціонально-технічних і декоративно-естетичних особливостей інтер'єрів ресторанних закладів України XX – початку XXI століть.

До сьогодні історико-теоретичний матеріал щодо дизайну громадських споруд в цілому був достатньо відомий, проте питання розвитку інтер'єрів вітчизняних ресторанів України не були сформульовані, узагальнені, уточнені й систематизовані.

Розглянута за темою дослідження історіографія свідчить, що теоретичним вивченням інтер'єрів ресторанних закладів України вітчизняні вчені, порівняно із західноєвропейськими, займалися недостатньо. Досі окремого дослідження, присвяченого розвитку вітчизняних закладів громадського харчування за хронологією здійснено не було. Дизайн інтер'єрів і архітектуру ресторанних підприємств розглядав протягом 1980-х р. архітектурознавець В. Уреньов. У наш час, вже в XXI ст., цьому питанню присвятив низку видань ресторатор В. Архіпов.

Тому в даній роботі виявлено загальні характеристики щодо особливостей інтер'єрів ресторанних закладів у різні періоди. Вперше емпірико-теоретичний матеріал осмислено, розібрано по епохам, систематизовано відповідно до еволюційних тенденцій у дизайні інтер'єрів ресторанних закладів України.

Здійснене дослідження дозволяє зробити такі загальні висновки:

1. У період кінця XIX – початку XXI століття формування і розвиток дизайну інтер'єрів ресторанного господарства в Україні відбувалися у річищі основних загальносвітових архітектурно-художніх тенденцій. При цьому еволюція їх інтер'єрів вирізнялася низкою специфічних особливостей, на які вплинули, насамперед, ідеологічно-політичні чинники. Зокрема, на своєрідну неоднозначність у поєднанні функціонально-конструктивних і мистецько-естетичних рішень в архітектурній стилістиці та дизайні. Передусім ресторанних закладів, інтер'єр яких став відображенням одночасно «середовища дії» і «середовища сприйняття». Саме це визначило специфіку утилітарного (побутового) і соціокультурного наповнення архітектурного середовища для колективного харчування і відпочинку в громадському місці.

Прослідкувавши зміни стилів та стильових напрямів в інтер'єрах закладів громадського харчування України протягом кінця XIX – початку XXI ст., визначено кілька основних етапів. Перший – кінець XIX початок XX ст., пов'язаний із добою модерну. Другий – у межах 1910/1920-х – початку 1930-х рр., в якому виявився конструктивізм. На 1920–1930-ті рр. зміцнився й ар деко. У середині XX ст. побутував «сталінський ампір». 1960-ті – 1970-ті рр. були позначені рефлексіями функціоналізму в інтер'єрах закладів громадського харчування. У ресторанах 1980-х рр. панував історизм. Наприкінці XX – на початку XXI ст. розвивався і набирав ваги хай-тек. Паралельно із ним існував напрям мінімалізму, орієнтований на східні засади відмови в інтер'єрі від зайвих деталей й усього другорядного.

2. Найяскравіший період розвитку ресторанного інтер'єру в Україні пов'язаний з епохою модерну (кінець XIX – початок XX століття). Цей період характеризується формуванням нового типу певною мірою викінченого українського ресторанного інтер'єру. Загалом для ресторанних інтер'єрів епохи модерну, на відміну від інших інтер'єрів, характерний високий рівень стильової еклектичності і компілятивності, що зумовлено, насамперед, поєднанням вимог у харчуванні й відпочинку. Це передбачало відсутність жорсткої регламентованості й офіційності, своєрідну налаштованість на театральність та ігровий початок не тільки різноманітних видовищних заходів, а й статичного антуражу закладів. Тобто даний стиль виявився в інтер'єрі не лише як декоративний, але й як раціональний.

3. Обґрунтовано, що доба поширення конструктивізму 1910-ті – початок 1930-х рр. під впливом існування різних стилів першої третини XX ст. (насамперед функціоналізму й ар деко) привнесла видозміни в інтер'єри закладів громадського харчування. Цій епосі у розбудові ресторанних підприємств властиві стовпи-опори для саду або стоянки автомобілів, плоскі дахи-тераси, стрічкові вікна, вільне розпланування утилітарно обумовлених приміщень, в яких можна організувати з набагато більшою ефективністю зони харчування.

В епоху конструктивізму в інтер'єрах закладів громадського харчування для підлоги використовувалися натуральний паркет або дошки високої якості, а також кахлі. Стелі підприємств ресторанних закладів не вирізнялися ускладненими дизайнерськими рішеннями, переважно їх оздоблювали як однорівневі пласкі. Колір в інтер'єрах у цей час використовувався контрастний: білі стеля і стіни, темна підлога. Приміром на світлих стінах могла бути яскрава графічна композиція. У цей інтер'єр вписувалися меблі локальних кольорів.

4. У сталінську епоху від 1930-х років ресторанний інтер'єр повністю відповідав основним соціально-політичним вимогам часу. Виявлені фото інтер'єрів київських ресторанів сталінської епохи, створених за період 1932 – 1955-х рр., відзначалися специфічними об'ємно-просторовими й архітектурно-художніми рішеннями: замкнутим прямокутним розпланування, великими габаритами зал, гіпертрофованими неспівмасштабними елементами декоративного оздоблення стін, використанням панно із зображеннями геральдичних композицій і символів радянської влади, репрезентуючи урочистість тоталітарної системи.

5. Періоди «відлиги» і «застою» 1960-х – середини 1970-х років XX століття привнесли в інтер'єрне рішення ресторанних закладів тотальну уніфікацію і стандартизацію на основі утилітарної складової, запозиченої з ідей функціоналізму, конструктивізму. Це, у свою чергу, нашкодило архітектурній образності. Для інтер'єрів ресторанних закладів 1960-х – середини 1970-х років характерні наступні риси: прямі лінії і кути зал; чіткі грані, пусті та чисті площі; суцільне скління стіни між вулицею і торговельною площею.

6. Констатується, що у другій половині 1970-х – 1980-ті роки урізноманітнилися спроби відійти від об'ємно-просторової одноманітності та помірності в оздобленні приміщень. Протягом другої половини 1970-х рр. у дизайні інтер'єрів ресторанного господарства почали використовувати асиметричне розпланування приміщень, застосували грубу обробку стін. У цей час в інтер'єрах закладів громадського харчування України впроваджувалися декоративні вставки з кераміки, дерева, металу. Почали широко застосовувати вітражі, мозаїки, розписи. В окреслений період з'явилося чимало інтер'єрів ресторанів і кафе з рисами національної етностилістики. У їх дизайні переважали звернення до традицій старовинного національного декору, оформлення стін панно з сюжетами на українську тематику.

7. З кінця 1980-х років розпочався «ресторанний бум». Це вплинуло на появу нових рішень інтер'єрів ресторанних закладів у 1990-х – 2000-х рр. Сучасні тенденції дизайну інтер'єрів України для харчування і розваг тяжіють до постійного урізноманітнення архітектурно-художніх рішень. Це, насамперед, пов'язано із соціокультурними трансформаціями й активним розвитком технологічних новацій. Причому сьогоднішній підхід до створення об'ємно-планувальної й образно-стилістичної організації внутрішнього середовища закладів ресторанного харчування кардинально відрізняється від принципів, усталених у попередні історичні періоди.

8. З'ясовано, що на початку XXI ст. дизайн ресторанних інтер'єрів в Україні можна вважати окремим явищем в галузі архітектури і дизайну, яке вдало поєднує традиційні й новітні стилістичні та конструктивно-технологічні тенденції, віддаючи належне історичній спадкоємності та демонструючи відкритість до новацій. Сучасний ресторанний інтер'єр за допомогою свідомо вибудованого простору візуальних комунікацій перетворює заклад на своєрідний продукт масової культури й індустрії дизайну, а також визначає його обличчя на ринку послуг.

Сьогодні можна говорити про становлення нового архітектурно-дизайнерського феномену, зумовленого новими технологіями, соціальною потребою у появі різнопланових ресторанних закладів – із розширеними функціями дозвілля і розваг та забезпеченням потреб різних прошарків населення. Така тенденція, насамперед, пов'язана із змінами у структурі проведення вільного часу, розширенням соціокультурних і ~~художньо образних~~ потреб, що супроводжується і змінами в утилітарних функціях харчування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дьяченко Р. В. Архітектура споруд та інтер'єр приміщень підприємств громадського харчування за часів Радянського Союзу / Р. В. Дьяченко // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. – К. : Міленіум, 2012. – Вип. 21. – С. 174–181.

2. Дьяченко Р. В. Готельно-ресторанні заклади Києва епохи Модерну: культурно-мистецький контекст / Р. В. Дьяченко // Актуальні проблеми теорії та історії культури: зб. наук. праць. – Вип. XXXIII. – К., 2014. – С. 171–180.

3. Дьяченко Р. В. Дизайн інтер'єру ресторанних закладів як простір візуальної комунікації / Р. В. Дьяченко // Вісник КНУКіМ: зб. наук. праць. Серія «Мистецтвознавство». – К., 2011. – Вип.24. – С. 81–90.

4. Дьяченко Р. В. Культура використання національних стилів в інтер'єрі ресторанних закладів / Р. В. Дьяченко // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2012. – Вип. 18. – Т. 2. – С. 198–204.

5. Дьяченко Р. В. Функциональная типология и интерьер современных предприятий ресторанного бизнеса при гостиницах в столице и провинции / Р. В. Дьяченко // Zeszyty naukowe: Uczelni Warszawskiej im. Marii Sktodowskiej-Curie: Kwartalnik. – Warszawa, 2014. – 1(43) / 2014. – С. 143–157.

6. Дьяченко Р. В. Художньо-естетичні особливості закладів харчування як осередків дозвілля і розваг / Р. В. Дьяченко // Вісник НАКККіМ: Науковий журнал. – №1. – 2015. – С. 132–136.

АНОТАЦІЯ

Дьяченко Р. В. Формування дизайну інтер'єрів ресторанних закладів України XX – початку XXI століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07 – дизайн – Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, 2016.

Дисертація є першим науковим дослідженням інтер'єрів ресторанів України XX – початку XXI століття. В роботі представлений розвиток дизайну інтер'єрів ресторанів, починаючи від доби модерну і до сьогодення. Висвітлюються кілька основних різновидів функціональних типів закладів з притаманними для них особливостями створення, зонування й облаштування відповідно до приналежності певному класу установи.

Уточнюється розвиток вітчизняних ресторанних закладів громадського харчування XX – початку XXI століття за хронологією.

Ключові слова: дизайн, інтер'єр, ресторан, Україна, XX–XXI століття.

АННОТАЦИЯ

Дьяченко Р. В. Формирование дизайна интерьеров ресторанных заведений Украины XX – начала XXI века. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.07 – дизайн – Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, 2016.

Диссертация является первым научным исследованием интерьеров ресторанов Украины XX – начала XXI века. В работе представлено развитие дизайна интерьеров ресторанов, начиная с эпохи модерна и доныне. Освещается несколько основных разновидностей функциональных типов учреждений с присущими для них особенностями создания, зонирования и обустройства в соответствии с принадлежностью к определенному классу предприятия.

Уточняется развитие отечественных ресторанных заведений общественного питания XX – начала XXI века по хронологии.

В диссертации рассматривается изучение темы в историографии; представлены основная терминология понятий и этапы периодизации; выявлены художественно-образные особенности оформления ресторанов Украины; исследованы отечественные ресторанные заведения конца XX – начала XXI века как новый тип дизайнерской среды.

Указано, что искусствоведческий анализ предприятий ресторанного хозяйства Украины свидетельствует о преимуществе классических традиций. Выявлены особенности создания отечественных интерьеров ресторанных заведений: эпохи модерна – ар деко. В это время, не имея собственных архетипов, архитекторы обращались к разным, отчасти временным, визуально-знаковым и пространственным ассоциациям, имевшим определенную историко-культурную узнаваемость и привлекательность для посетителей. Ресторанные интерьеры эпохи конструктивизма пережили видоизменения под влиянием разнообразия стилей первой трети XX века и творчески адаптировали принципы функционализма.

Определены границы с 1930-х по 1970-е гг., в которые произошло превращение роскошных ресторанных заведений в социалистические столовые во времена сталинской эпохи. 1930-е годы отличались стремлением к утверждению социалистических ценностей во всех социально-культурных сферах с помощью жесткой тоталитарной подчинённости. Интерьеры киевских ресторанов сталинской эпохи отмечены объемно-пространственными и архитектурно-художественными решениями.

Охарактеризована социально-культурная жизнь современной Украины с конца 80-х годов XX века и по настоящее время. Ресторанный интерьер становится своеобразной «упаковкой» для «товаров и услуг» и самостоятельным предметом эстетического потребления и источником эстетических эмоций. Функциональная двойственность делает феномен ресторанного интерьера по-настоящему эксклюзивным архитектурно-дизайнерским явлением.

Ключевые слова: дизайн, интерьер, ресторан, Украина, XIX–XXI столетия.

SUMMARY

Diachenko R. V. Formation of interior design of the restaurant establishments of the Ukraine of the XXth – beginning of the XXIth century. – The manuscript.

Thesis for the degree of the candidate of the art of Criticism in the specialty 17.00.07 – design – Kyiv National University of the Culture and Arts, Kyiv, 2016.

The dissertation is the first scientific study of the interiors of the Ukrainian restaurants of the XXth – early XXIth century. The paper presents the development of the interior design of the restaurants, ranging from the modern era to the present day. The basic varieties of the functional types of the institutions, with the inherent features of their creation, zoning and settlement in the accordance with belonging to a particular class of the business are illuminated.

The development of the domestic restaurant catering of the XXth – beginning of the XXIth century in the chronological order is clarified.

Keywords: design, interior design, restaurant, the Ukraine, XIXth – XXIth centuries.

Підп. до друку 29.07.2016. Формат 60x84 1/16. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 0,9. Зам. 210. Тираж 100.

Видавець і виготовлювач
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, тел.: 501-50-66
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 3953 від 12.01.2011.